

Greninjör

Slåttar av Per Anders Buen Garnås

Per Anders Buen Garnås (f. 1980) byrja å spela hardingfele i 6-årsalderen, inspirert av onklane Hauk og Knut Buen. Han har elles gått i lære hjå og lete seg inspirere av mange gode spelemenn innanfor ulike tradisjonar – da særleg i Telemark; slike som Eivind Mo, Olav Øyaland, Einar Løndal, Anund Roheim og Gunnar Innleggen. Landskappleiken har han vunne tre gongar. Han har også fleire CD-utgjevingar bak seg, både solo og som medverkande musikar. I 2012 blei han tildela toårig arbeidsstipend frå Norsk Kulturråd.

Å koma på nye slåttar

Heilt frå eg var ein liten smågut har det å diktne ny musikk for meg vore ein heilt naturleg del av det å musisere. I familien har det å skapa og tilføre noko eige alltid hatt høg status, og mange av mine førebilete har vore slåttediktatar. Det er bare å nemne slike som t.d. Johannes K. Dahle, Olav S. Løndal og Eivind Mo – for å ikkje snakke om grandtante Bergit Tjønn og onkel Knut Buen. Dette er døme på inspirerande

slåtte-diktatar i telemarkstradisjonen frå det siste hundreåret som eg har hatt høve til å møte eller bare å høyre på opptak. Så har ein også blitt flaska opp på historiene om alle dei segnomsuste spelemennene frå eldre tider som har odla fram ting som me nyt av den dag i dag.

Somme av desse spelemennene har bare nokre små, men svært verdfulle smykkeskrin etter seg, mens andre har etterlate seg heile

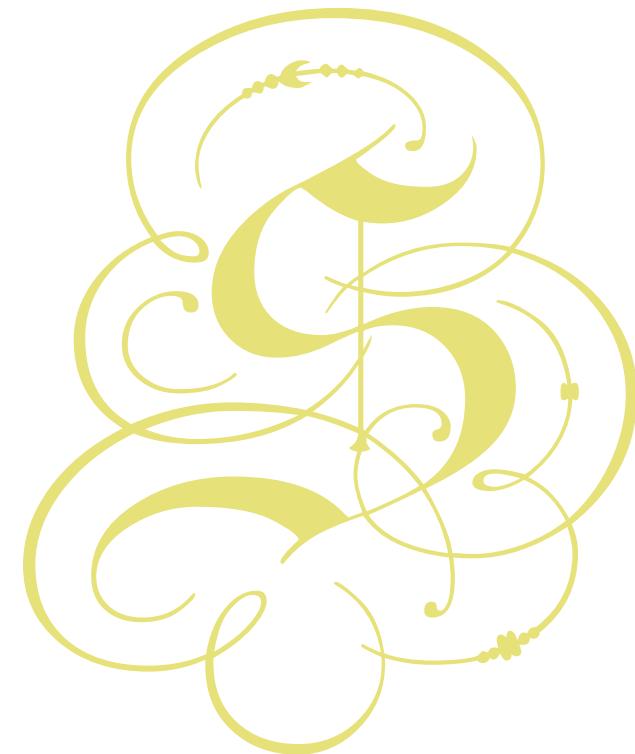
gullgruver. Felles for dei alle er at dei har hatt eit ibuande behov for å uttrykkje seg, og at dei har sett djupe spor etter seg ved å nytte det som for dei har vore det mest naturlege tonespråket; nemleg det som i dag blir kalla folkemusikk.

Folkemusikk har også for meg vore det mest nærliggjande å taka i bruk når dette behovet har meldt seg, da dette er den musikken eg fyrst blei kjend med og veldig interessera i. Og uttrykksbehovet har tydelegvis lege der støtt. Eg trur eg byrja å leike meg med å laga mitt fyrste forsøk på ein slått da eg var kring ti år.

Men eg likar likevel ikkje å kalle meg komponist, da eg sjeldan eller aldri set meg ned for å komponere nye slåttar. Eit gjennomgåande

omkved er at motiva og slåttane som oftast plutselig openberrar seg, brått og uventa, utan at eg i det heile veit kvar dei kjem i frå. Difor blir det også litt rart å seie at ein har dikta desse slåttane, men ein kan kanskje seie at ein har kome på dei.

Så har eg også kome på at dette umogleg kan ha noko vedvarande verknad for andre enn meg sjølv om ikkje folk får høve til å høre og setje seg inn i desse påkoma. Difor gjev eg folk den moglegheita med denne CD-en. Har eg vore heldig er det til og med einkvan som hører noko dei likar eller finn interessant. Og om så skulle vera har jo plutselig desse slåttane fått høve til leva sitt eige liv utanfor det jordsmonet dei vaks opp av.

slåttane

1. «Nordgardingen», springar
2. «Sisjorden», gangar
3. «Fullmånespringar»
4. «Kviteseidmarken», springar
5. «Den nedstemte springaren»
6. «Ljosningsvandraren», gangar
7. «Nyårsdagen», springar
8. «Steggen», springar
9. «Langlimsjenta», springar
10. «Austlien», gangar
11. «Askildten», springar
12. «Kjæringsa som overgjekk faen», gangar
13. «Nyrenning», springar

Om slåttane

1. Nordgarding

Fyrste motivet til denne slåtten kom eg på etter å ha vore på besøk hjå Eivind Mo (1904–1995) på Nordgarden i Seljord. Siste gongen eg var hjå honom spela eg den tidas utgåve av slåtten. Da gav Eivind meg gode tilbakemeldingar og han understreka kor viktig det er å skape sitt eige. Dette var seint på året i 1994. Seinare blei han veldig sjuk og nokre månadar etterpå drøynde eg at Eivind døydde. Eg ringde difor barnebarnet hans ikkje lenge etter at eg hadde vakna for å høyre korleis det gjekk med honom. Da fekk eg til svar at Eivind hadde sovna inn denne natta. Eit bel etter at eg la på røret kom eg på at eg skulle ta fram fela og spela denne slåtten. Underveis kom eg på nokre heilt nye vendingar og måtar å gripe slåtten an på. Og om lag slik har slåtten vore etter dette.

2. Sisjorden

Denne slåtten kom dettande i hovudet på meg i si fulle form da eg var kring 16 år ein tidleg morgen da eg gjekk over jorda frå Sisjord og bort til Langkåshaugen i Bø.

3. Fullmånespringar

Dette er også ein av dei slåttane som berre kom rekande på ei fjøl til meg, brått og uventa – og temmeleg ferdig forma. Eg hugsar ikkje eksakt tid, stad og hove, men dette var også da eg var kring 16 år, og eg kan minnast at det var ute på kvelden på den mørkaste tida av året, da fullmånen verkeleg kjem til sin rett. Slåtten går på nedstilt bas.

4. Kviteseidmarken

I samband med den årlege marknaden i Kviteseid blir det arrangert eit travløp på isen. Arrangørane kom opp med ein idé om

ein spesiallaga slått som kunne spelast under premieseremonien der. Denne førespurnaden var eg heldig å få og springaren blei urframført i februar 2005.

5. Den nedestemte springaren

Denne springaren, som går på eit veldig nedstemt stille som blir kalla understemt, kom til meg da eg var om lag 17 år.

6. Ljosningsvandraren

«Ljosningsvandraren» er den nyaste av alle slåttane eg har dikta, og eg laga han sumaren 2012. Eg hadde fått bestilling på to slåttar som skulle framførast under eit tingingsverk under Jørn Hilme-stemnet i Valdres med namn «Stille», der noko av poenget var å laga nye slåttar på omstilte feler. Få veker etter at bror min, Jon Elling, gjekk bort bestemte eg meg for å prøve å koma på noko ljost i staden for

dette melankolske, sentimentale ein har lett for å ty til i slike stunder. Eg stilte difor fela om til oppstilt ters, eit av dei mest optimistiske felestilla me har, og ganske raskt kom denne slåtten til meg.

7. Nyårsdagen

Fyrste nyårsdag i 1996 vakna eg av at ein slått eg hadde freista å få i hop over lengre tid plutseleg hadde funne si endelege form, og gjekk og surra i skallen min. Det var onkel Knut Buen som sette namnet på slåtten.

8. Steggen

Denne springaren på nedstilt bas kom til verda i 2008 mens eg og Aasmund og Odd Nordstoga jobba med programmet «Storegut», basert på Aasmund Olavsson Vinjes verk. Odd hadde her laga ein melodi på nokre vers som handlar om steggen. Denne lika eg svært godt, og delvis

basert denne melodien danna det seg etter kvart ein springar på nedstilt bas.

9. Langlimsjenta

Springaren «Langlimsjenta» fann si endelege form under middagen i bryllaupet til Hæge Manheim og Knut Loftsgarden i Seljord i 2004. Slåtten hadde kvervla usaman-hengande omkring ei god stund. Men da eg kasta nokre blikk bort på ei jente frå Langlim som eg ikkje hadde sett på eit bel og som eg hamna til bords med, openberra slåtten seg og liksom synte meg korleis han skulle vera.

10. Austlien

Denne gangaren på nedstilt bas kom til meg på Fjellvåken under ein heimtur over Møsvatn etter eg hadde vore på Austli hjå Hillborg Romtveit og Trygve K. Vågen i mange dagar i samband med ei 200-årsmarkering av spelemannen Håvard

Gibøen i 2009. Me var ein god gjeng som hadde det veldig triveleg der i mange dagar, både i forkant av og under sjølve arrangementet.

11. Askildten

Eg sat og prøva å få denne springaren i hop ein dag i 2006 etter å ha bygd han meir og meir ut over eit par-tre dagar. Like etter at eg følte at eg hadde fått slåtten i saman tikka det inn ei melding frå mine gode vene, Torstein Askildt og Ingebjørg Bø, om at dei akkurat hadde fått sin fyrste son. Denne guten, som blei døypt Ask, var eg heldig å bli fadder til, og eg fant det heilt naturleg å kalle slåtten opp etter honom.

12. Kjærิงa som overgjekk fæn

Dette er den andre slåtten eg laga til tingingsverket «Stille» på Jørn Hilme-stemnet i 2012. Her let eg meg inspirere av denne segna frå Bø som eg hadde lese i «Segner og sogur frå

Bøherad» av Olav Nordbø ved desse tider: Det var to ektefolk som levde so grueleg fint ihop. Detta tosse fa'n var ille, men han kunne ikkje gjera noko med det. Men so var de ei kjerring som meinte på at ho skulle nok greie å setta vondt imellom mannen og kjerringa, men da måtte ho få eit par sko. Og det lova fa'n ho skulle få.

So gjekk ho te dessa folkja og snakka med dom. «De lever fint ihop de,» sa ho te mannen. «Ja, gudskjelov me gjer ‘a det au,» sa han. «Men veit du at kjerringa sit deg etter livet, da?» Nei, det visste han ikkje og ikkje trudde han det heller. Jau, ho meinte ‘a de kjerringa. Elles konne han no få sjå de med sine eigne augur. «Bare vent te du har lagt deg, so kjem kjerringa med ein kniv og vil skjera halsen over på deg.» Ja, mannen skulle da legge merke te det.

So sae ho te kjerringa at mannen var feig, men kjerringa kunne berge honom når ho skar vekk dei skjeggestryglune som han hadde på ei

vorte onder halsen. Ja, kjerringa ville da prøve å skjera vekk dei stryglune ein kveld når mannen hadde sovna.

Ein kveld mannen hadde lagt seg, og ho trudde hansov, kom ho med kniven i hånda bort te sengja og ville skjera vekk håra. Mannen fór opp i fullt sinne. No skjønna han at kjerringa sat etter livet honoms.

Etter den tida var der so fæl leven og uvenskap millom mannen og kjerringa. So tosse han det Gamle-Erik at kjerringa gjekk reint over honom, og da han skulle skaffe hennar skoa, brydde han seg ikkje om å fli ho dom i neven. Han rette skoa te ho på ei stong.”

13. Nyrenning

Denne slåtten er faktisk basert på ein slått eg har laga sjølv. Det vil seie at eg laga ein slått i 1998 som eg aldri blei nøgd med, og som eg la heilt brakk. Men plutseleg kom det

til nokre nye tema og nye måtar å gripe an nokre av dei gamle taka på, og fram kom det ein heilt ny slått som eg følte var mykje betre.

Coming up with new tunes

Right from when I was a little boy, creating new music has been a completely natural part of playing music for me. In our family, creating and contributing something of one's own has always had high status, and many of my role models have been tune composers. One needs only to mention people like Johannes K. Dahle, Olav S. Løndal, and Eivind Mo – in addition to my great-aunt Bergit Tjønn and uncle Knut Buen. These are examples of inspiring tune composers in the Telemark tradition from the last century who I have had the opportunity to meet, or to hear recordings of.

I have also been raised on stories about all the legendary fiddlers from the past who developed the music we benefit from today. Some of these

Nyrenning er jo nettopp dette – nye spirer i gamal jord. Det var onkel Knut Buen som sette namn på denne slåtten òg.

fiddlers left just a few small, but very valuable jewellery boxes behind them, while others have left behind entire gold mines. Common to all of them is an inherent need to express themselves, and they have left deep traces behind them by employing their most natural musical language; namely that which today is called folk music.

Folk music has also been the most natural thing for me to employ when this need has arisen, since it is the first kind of music I became familiar with and interested in. And the need for expression has clearly always been there. I believe I began playing around with making my first attempt at a tune when I was about 10 years old.

All the same, I don't like to call myself a composer, since I have seldom, or never, sat down to compose new tunes. A common saying is that the motifs and tunes tend to suddenly reveal themselves, abruptly and unexpectedly, without my knowing at all where they come from. Therefore, it's a little strange to say that I composed these tunes, but I could perhaps say that I came up with them.

And I have also realized that this can't possibly have any lasting effect for anyone besides myself if people don't get the chance to hear and get to know these tunes. Therefore, I'm giving people that opportunity with this CD. If I'm lucky there are even some people who hear something they like or find interesting. And if that should be the case, these tunes will have suddenly been given the opportunity to live their own lives beyond the soil they grew up in.

About the tunes

1. Nordgardingen

I came up with the first motif in this tune after having visited Eivind Mo (1904–1995) at Nordgarden in Seljord. The last time I visited him, I played my most recent version of the tune. Eivind gave me good feedback, and he underscored how important it is to create one's own music. This was late in the year in 1994. He later became very ill, and several months afterwards I dreamed that Eivind died. I called his grandchild not long after

I had woken up to hear how he was doing. His grandchild replied that Eivind had passed away that night. Some time after I hung up the phone I thought that I should take out the fiddle and play this tune. While I was playing I came up with some completely new phrases and ways to approach the tune. And the tune has been approximately like this ever since.

2. Sisjorden

When I was about 16 years old, this tune popped into my head in its complete form one early morning while I was walking over the field from Sisjord to Langkåshaugen in Bø.

3. Fullmånespringar

This is also one of the tunes that just came drifting on a plank to me, abruptly and unexpectedly – and quite thoroughly formed. I don't remember the exact time, place, and occasion, but this was also when I was about 16 years old, and I remember that it was in the evening during the darkest time of the year, when the full moon really shows to its best advantage. The tune is played in nedstilt bas tuning.

4. Kviteseidmarken

In conjunction with the annual market in Kviteseid, a harness race is held on the ice. The organizers came up with the idea of commissioning a

specially-made tune that could be played during the award ceremony at the race. I was fortunate to get this commission, and the springar was performed for the first time in February 2005.

5. Den nedestemte springaren

This springar, which is played in a very low tuning called understemt, came to me when I was about 17 years old.

6. Ljosningsvandraren

“Ljosningsvandraren” is the newest of all of the tunes I have created, and I made it in the summer of 2012. I had received a commission for two tunes that were to be presented as part of a commissioned work at Jørn Hilme-stemnet in Valdres by the name of “Stille”, in which part of the aim was to create new tunes in different fiddle tunings. A few weeks after my brother, Jon Elling, passed away I decided to try to come up

with something bright instead of the melancholic, sentimental tone one is prone to turn to in such moments. Therefore, I tuned the fiddle into oppstilt ters tuning, one of the most optimistic fiddle tunings we have, and this tune came to me quite quickly.

7. Nyårsdagen

On the first day of the new year in 1996 I woke up to find that a tune I had been trying to put together for some time had suddenly found its finished form, and was buzzing around in my head. It was my uncle, Knut Buen, who named the tune.

8. Steggen

This springar in nedstilt bas tuning was created in 2008 while Aasmund Nordstoga, Odd Nordstoga, and I were working on the performance “Storegut”, based on Aasmund

Olavsson Vinje’s work. Odd had written a melody consisting of several verses about the male bird. I liked this melody a lot, and I made a springar in nedstilt bas tuning based in part on this melody.

9. Langlimsjenta

The springar “Langlimsjenta” found its final form during dinner at Hæge Manheim and Knut Loftsgarden’s wedding in Seljord in 2004. The tune had churned around disconnectedly for a good while. But when I cast several glances over at a girl from Langlim who I hadn’t seen for a while, and who I ended up sitting beside, the tune revealed itself and somehow showed me how it should be.

10. Austlien

This gangar in nedstilt bas tuning came to me on the boat “Fjellvåken” during a trip home

over Møsvatn lake, after I had been staying at Austli with Hillborg Romtveit and Trygve K. Vågen for many days in conjunction with the 200-year anniversary of the birth of fidler Håvard Gibøen in 2009. We were a good group of people that had had a nice time there for several days, both preceding and during the event.

11. Askildten

I sat trying to put this springar together one day in 2006 after having developed it more and more over the course of two or three days. Just when I felt I had assembled the tune, I got a message from my good friends, Torstein Askildt and Ingebjørg Bø, saying that their first son had just been born. I was fortunate to become this boy's godfather. He was baptized Ask, and I found it completely natural to name this tune after him.

12. Kjæringa som overgjekk faen

This is the second tune I made for the commissioned work, "Stille", at Jørn Hilme-stemnet in 2012. When making this tune, I was inspired by a folk tale from Bø which I had read in Olav Nordbø's book, Segner og sogur frå Bøherad:

"There was a husband and wife who lived so very well together. The devil thought this was awful, but he couldn't do anything about it. But there was an old woman who thought she could certainly manage to cause misfortune between the husband and wife, but in return she must be given a pair of shoes. And that the devil promised her she would get.

So she went to these people and talked with them. "You live well together," she said to the man. "Yes, thank God we do," he said. "But do you know that your wife is after your life?" No, he didn't know that, and he didn't believe it either. Oh yes, the old woman thought so. Or he

could wait and see it with his own eyes. "Just wait until you've gone to bed, then your wife will come with a knife and cut your throat." Yes, the man would look out for that.

Then she said to the wife that her husband was gravely ill, but the wife could save him if she trimmed away the whiskers that he had on a wart under his throat. Yes, the wife would try to trim away the whiskers one evening when her husband had fallen asleep.

One evening when the man had gone to bed, and she thought he was asleep, she came over to the bed with the knife in her hand to trim off the hairs. The man leapt up in full fury. Now he understood that his wife was after his life.

After that, there was such turmoil and hostility between the husband and wife. So the devil

thought that the old woman had completely outdone him, and when he was going to give her her shoes, he didn't bother passing them to her with his hand. He extended the shoes to her on a pole."

13. Nyrenning

This tune is actually based on a tune I made myself. That is to say, I made a tune in 1998 that I was never satisfied with, and that remained unused. But suddenly some new themes came into being, and new ways to approach some of the old sections, and a completely new tune emerged that I felt was much better.

After all, nyrenning is exactly this – new sprouts in old soil. It was my uncle Knut Buen who named this tune as well.

Opptaka er gjort i Jønnbu Fjellkyrkje på Lifjell i Bø, 18.–21. november 2013.

Innspeling og produsent: Anders E. Røine
Miksing: Strype Audio / Fridtjof A. Lindeman
Mastering: Strype Audio
Tekst: Per Anders Buen Garnås
Engelsk omsetjing: Laura Ellestad
Måleri: Morten Slettemeås
Fotografi: Arne Svalastog.
Grafisk design: Inger Staff-Poulsen

Produksjonen er støtta av:

- Fond for utøvende kunstnere
- MFOs vederlagsfond
- Rådet for folkemusikk og folkedans
- Telemark Fylkeskommune
- Norsk Kulturfond
- Bø Kommune
- Bø Dansarring

TA119CD